

Savunma Çalışmaları

Defence Studies

Çağlar KURÇ¹

Araştırma Makalesi

¹ Doktor – Öğretim Görevlisi,
Bilkent Üniversitesi Uluslararası
İlişkiler Bölümü

ORCID: 0000-0001-6191-1834

**Sorumlu yazar/Corresponding
author:**

Çağlar KURÇ

E-posta/E-mail:

caglarkurc@gmail.com

Geliş tarihi/Received:

16 Eylül 2020

Revizyon talebi/Revision

Requested:

07 Ekim 2020

Son revizyon /Last revision:

24 Ekim 2020

Kabul tarihi/Accepted:

25 Ekim 2020

Atıf/Citation:

Kurç, Çağlar. "Savunma
Çalışmaları". *Türk Savaş Çalışmaları
Dergisi* 1, no. 2 (2020): 90-108.

Özet

Savunma Çalışmaları, askeri teknik alanla, politik ekonomi arasında bir köprü görevi gören ve devletlerin savunma politikalarını inceleyen alandır. Savunma Çalışmaları, savunmaya bütüncül yaklaşım sergilemekte, salt teknik kararlar olarak görülen, ya da sunulan kararların altında yatan karmaşık seçimleri ortaya çıkarmaktadır. Bu odak noktasına rağmen, Savunma Çalışmaları, Stratejik ve Savaş Çalışmalarıyla eşanlı kullanılmaktadır. Alanın karşılaştığı tek sorun bu değildir. Savunma Çalışmaları sivil kurumlara birkaç istisna dışında nüfuz edememiştir. Askeri kurumlarda kendine otonom bir alan elde edebilen Savunma Çalışmaları özellikle Türkiye’de , aktif veya emekli asker kökenlilerin hakimiyetindedir. Alanın askerlerin hakimiyetinde olması askerlerin olduğu kadar sivillerin de alana yaklaşımlarından kaynaklanmaktadır. Bir diğer sorun ise, Savunma Çalışmalarının askeri teknik seviyeye çoğunlukla mühendisler tarafından indirgenmesidir. Savunma Çalışmaları salt teknik seviyeye indirildiği derecede özünden uzaklaşmaktadır. Alanın yegane özelliği olan politik ekonomiyle askeri teknik alanın arasındaki köprü görevi görmezden gelinmektedir. Bu çalışma, Savunma Çalışmalarının yaşadığı sorunları alanın çerçevesinde inceleyerek ve bu alandaki temel soruları ortaya koymayı, böylece giderilmelerine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Savunma Çalışmaları, Savunma Politikası, Savunma Bütçesi, Savunma Tedariki, Askeri Lojistik

Abstract

Defence Studies is the field that acts as a bridge between the military-technical field and the political economy and examines the defence policies of states. Defence Studies takes a holistic approach to defence, revealing complex choices that are either seen or presented as purely technical decisions. Despite its unique focus, it is usually used synonymously with Strategic and War Studies. Yet, this is not the only problem facing the field. With a few exceptions, Defence Studies have not been able to penetrate civil institutions. Defence Studies has an autonomous institutional place only in the military institutions, thus, especially in Turkey, the field is dominated by active and retired soldiers. The fact that the area is dominated by soldiers is due to the attitudes of both civilians and soldiers. Another problem is that engineers mostly reduce Defence Studies to the military-technical level. As the field is reduced to the technical level, it moves away from its *raison d'être*; acting as the bridge between the political economy and the military-technical field. This study will examine the problems experienced by Defence Studies while delineating the framework of the field and laying out the fundamental questions in the field, thus aiming to contribute to the resolution of the problems.

Key Words: Defence Studies, Defence Policy, Defence Budget, Defence Procurement, Military Logistics

GİRİŞ

Savunma Çalışmaları, aynen Uluslararası İlişkiler gibi Birinci Dünya Savaşı sonunda doğmuş, Soğuk Savaş döneminde olgunlaşmış bir alandır. Birinci Dünya Savaşı'nın Birleşik Krallık üzerindeki olumsuz etkileri, siyasetçileri ve askerleri hem imparatorluğun geleceğın uluslararası sistemindeki yerini, hem de savaşın değişimi üzerinde düşünmeye yöneltmiştir. Birinci Dünya Savaşı, Birleşik Krallık'ın bütün kaynaklarının kullanılmasını gerektirmiş, savaş süresince imparatorluğun ve savaşın yönetiminin beklenmedik derecede karmaşık olduğu ortaya çıkmıştır. Savaşın değişen karakteri sadece gelecekteki ordunun nasıl kurulacağı sorununu ortaya çıkarmakla kalmamış, bu ordunun nasıl yönetileceği, nasıl hareket düzenleyeceği ve nasıl idame edileceği sorularını da beraberinde getirmiştir. Birleşik Krallık'taki siyasetçiler ve askerler, bu soruların cevaplarının imparatorluğun gelecekteki uluslararası sistemde nasıl konumlanacağıının ve izleyeceği dış politikadan bağımsız olmadığıın farkına varmışlardır. Bir başka deyişle, askeri faaliyetlerin (savaş, ordunun yapılanması, silah tedariki, savaşın yönetimi gibi) siyasi çerçeveye yakından ilişkili olduğu görülmüştür.¹ Bundan dolayı, hem askerlerin ve bürokratların bu ilişkinin farkına varmaları hem de aralarındaki işbirliğini geliştirmeleri için 1927'de *Imperial Defence College* (İmparatorluk Savunma Koleji) kurulmuştur ve Savunma Çalışmaları doğmuştur.

Kolej'in odaklandığı konular ve değişimi, bir noktada Savunma Çalışmaları alanının çerçevesinin belirlenmesinde de önemli bir rol oynamıştır. Kolej'e kuruluştta dört temel görev verilmiştir. Birincisi, savunma politikası çerçevesinde hava, kara ve deniz kuvvetleri için ortak bir doktrin yaratılmasıdır. İkincisi, savaşın yaratabileceği olası sorunlar üzerinde araştırma yapılmasıdır. Üçüncü görev, stratejik sorunların olabildiğince geniş bir perspektifte incelenmesidir. Son olarak da savaşın sorunlarına daha bütüncül olarak bakabilen, özel savunma sorularını araştırabilen ve imparatorluğun gelecekte maruz kalabileceği tehlikeleri tahmin edip ölçebilen bir grup subay yetiştirmektir.² 1970'de ismi *Royal College of Defence Studies* (Kraliyet Savunma Çalışmaları Koleji) olarak değiştirilen Kolej, savaş ve siyaset ilişkisini irdelemeye devam etmiş, fakat gerek incelenen konular gerekse de Kolej'de eğitim alanlar değişmeye başlamıştır. Kolej'in isminin değişmesini takip eden ilk öğretim yılını öğrenciler, modern strateji, iktisat, modern karar alma yöntemleri, modern toplum sorunları, bilim ve teknoloji dersleri almanın yanında, Avrupa güvenlik sorunlarını da derinlemesine inceleyerek geçirmişlerdir.³ Dahası Kolej sadece asker ve bürokratlara değil, zaman içerisinde sivillere de açılmıştır. Bununla birlikte hem Kolej hem de Savunma Çalışmaları çok disiplinli bir alana dönüşmüştür. Fakat çok disiplinli olmak araştırma derinliği ve bilgi zenginliği sağlarken, aynı zamanda Savunma Çalışmaları için sorunlar da yaratmıştır.

Savunma Çalışmaları alanında yaşanan üç temel sorun vardır: Birincisi, yakın kuzenleri olan Strateji Çalışmaları ve Savaş Çalışmaları alanlarıyla karıştırılması, hatta bunların eşanlı olarak kullanılmasıdır. Bu sorun Soğuk Savaş yıllarında daha belirginken, günümüzde azalsa da devam etmektedir. İkinci sorun, Savunma Çalışmaları'nın, birkaç kurum hariç, sivil kurumlarda otonom bir alan olarak kendine yer edinemesidir. Bundan dolayı Savunma Çalışmaları çoğu üniversitede akademisyenlerin kişisel ilgi ve alakalarıyla var olmakta, çoğunlukla *think-tank*'lerin odaklandığı bir alana dönüşmüştür. Üçüncü sorun ise, Savunma Çalışmaları'nın askeri teknik ve uluslararası politik

¹ Andrew Douglas Stewart, *The Royal College of Defence Studies, 1927-2017* (Helion and Company, 2017), 11-18.

² Stewart, 18.

³ Stewart, 114.

ekonomi arasında oluşturduğu bağın yok sayılarak, mühendislerin alana egemen olmasıdır. Bu olgunun yarattığı en önemli olumsuzluk, savunma politikalarının aşırı derecede teknik seviyeye indirgenmesi ve politik ekonominin hiçbir etkisi yokmuşçasına tekil bir rasyonalite varsayılarak savunma konularının incelenmesidir. Bu da savunmayı siyaset üstüleştirilmekte, eleştirel yaklaşımları boğmakta ve savunma süreçleri üzerindeki sivil kontrolü güçleştirmektedir. Dahası, mühendislik odaklı yaklaşımlar doğal olarak savunma politikasını, orduyu, sivil ve askeri karar süreçleriyle savaşın karmaşıklığını ve öngörülmezliğini basite indirmektedir. Bu sorunlardan yola çıkan çalışmanın amacı Savunma Çalışmaları alanının konu zenginliğini ortaya çıkararak şekilde alanın tanımlanması ve tanıtılmasıdır.

Bu amaçla, ilk bölümde Savunma Çalışmaları'nın Strateji ve Savaş Çalışmaları alanlarından nasıl farklılaştığını inceleyecek ve Savunma Çalışmaları alanını oluşturan temel yapıtaşlarını tanımlayacağız. İkinci bölümde ise, Savunma Çalışmaları alanının alt konularına kısaca değinecek, hem temel yapıtaşlarıyla bu alt konuların ilişkilerini inceleyecek, hem de alt konuların birbirlerine olan bağlılıklarını ortaya koyacağız. Üçüncü bölümde ise Savunma Çalışmaları'nın yaşadığı genel ve Türkiye özelindeki sorunlarını inceleyeceğiz.

SAVUNMA ÇALIŞMALARI'NI TANIMLAMAK

Strateji, Savaş ve Savunma Çalışmaları alanlarını ortak noktalarının olması ve birbirlerini etkileyen sorunlara odaklanmalarından dolayı birbirinden ayırmak zor olabilmektedir. Bu üç alanın yegane ortak noktası savaş ve güç kullanımınıdır. Strateji Çalışmaları, en temel tanımıyla, askeri güç ve diğer zorlayıcı araçların siyasi bir hedefe ulaşmak için nasıl kullanıldığının incelenmesidir.⁴ Fakat, Richard Betts'e göre askeri gücün ve diğer zor araçların herhangi bir durumda neyi başarabileceğini anlamak için askeri teknoloji, organizasyon ve doktrin etkenlerine bakılması ve bu faktörlerin siyasi ve coğrafi koşullar içerisinde nasıl bir etki yarattığının incelenmesi gerekmektedir.⁵ Dahası, Duyvesteyn ve Worrall'a göre Strateji Çalışmaları aynı zamanda duyguların, kurumların ve stratejik hayal gücünün incelenmesini de kapsamaktadır.⁶ Bu bağlamda, Strateji Çalışmaları, siyasi süreçlerle askeri operasyonlar arasındaki ilişkiyi incelerken, bu ilişkiye etki eden ekonomik, psikolojik, sosyolojik ve coğrafi etkenlerin de düşünülmesini gerektiren bir araştırma alanıdır.⁷

Savaş Çalışmaları ise ilk başlarda operasyonlar ve taktiklere odaklanırken,⁸ zaman içerisinde genişleyerek savaşın karakteri ve doğasının ve savaşın toplumlara ve bireylere etkisinin incelendiği bir alana dönüşmüştür. Bu bağlamda Savaş Çalışmaları, savaşın değişen karakterine, savaşın toplumu ve toplumsal yapıları nasıl şekillendirdiğine, savaş ve siyaset arasındaki ilişkiye, savaş ve normlar arasındaki ilişkiye ve savaş ve kültür arasındaki ilişkiye odaklanan çok disiplinli bir alandır.⁹

⁴ Isabelle Duyvesteyn ve James E Worrall, "Global strategic studies: a manifesto", *Journal of Strategic Studies* 40, sy 3 (Mayıs 2017), 347.

⁵ Richard K Betts, "Should Strategic Studies Survive?", *World Politics* 50, sy 1 (Ekim 1997): 7.

⁶ Duyvesteyn ve Worrall, "Global strategic studies: a manifesto", 349.

⁷ John Baylis, "The Continuing Relevance of Strategic Studies in the Post-Cold War Era", *Defence Studies* 1, sy 2 (Eylül 2001): 4.

⁸ David J. Galbreath ve John R. Deni, "Introduction", içinde *Routledge Handbook of Defence Studies*, ed. David J. Galbreath ve John R. Deni, first (London & New York: Routledge, 2018), 1.

⁹ Oliver Schmitt, "Defence as War", içinde *Routledge Handbook of Defence Studies*, ed. David J. Galbreath ve John R. Deni, first (London & New York: Routledge, 2018), 18-28.

Bu tanımlardan Strateji ve Savaş Çalışmalarının ortak noktalarını, birbirlerinden yararlandıkları alanları ve nasıl farklılaştıkları görebiliriz. Savaş ve siyaset ilişkisi iki alanın ortak noktasını oluşturmaktadır. Fakat Strateji Çalışmaları, askeri güç ve diğer zorlayıcı araçların kullanılmasının ve bunların kullanım tehdidinin siyasi hedeflere ulaşmayı nasıl sağladığını incelemektedir. Strateji Çalışmaları askeri güç kullanımının etkilerini ve coğrafyanın buna olan etkisini daha çok Savaş Çalışmaları'nda üretilen bilgiden edinmektedir. Savaş Çalışmaları'nın ana odağı ise savaştır. Strateji Çalışmaları'nın alanına bazen nüfuz etse de bu odak Savaş Çalışmaları'nı tutarlı bir araştırma alanı yapmaktadır. Savunma Çalışmaları ise her iki alana da nüfuz etmektedir, çünkü savunma politikası hem savaş ve stratejiyi şekillendirmekte hem de onlar tarafından şekillendirilmektedir. Bundan dolayı Savunma Çalışmaları her iki alanın içerisinde bulunan etkenleri de incelemektedir.

Kolej'in kuruluş nedenlerinden ve dönüşümünden de görüleceği üzere, Savunma Çalışmaları askeri teknik alanla, uluslararası politik ekonomi arasındaki bağı kuran, sivil-asker ortaklığının temelini oluşturan bir alandır. Bu bağı aktörlerin, çoğunlukla da devletlerin silahlı çatışmaya nasıl hazırlandığını, önlediğini, kaçındığını veya nasıl savaştıklarını çok disiplinli bir incelemeye tabi tutarak kurmaktadır.¹⁰ Savunma Çalışmalarını tutarlı bir alan yapan ana öğe, alanın savunma politikalarının teknoloji, strateji ve güç dengeleri gibi faktörlerin etkisi altında zaman içerisinde nasıl değiştiği üzerine odaklanmasının kaybolmamasıdır.

Savunma politikaları ise hem savaştan hem de stratejiden doğrudan etkilenmektedir. Savunma politikaları tedarik edilen askeri malzemeyi, ordunun yapısını ve savunma sanayi oluşumunu şekillendirdiği derecede, askeri gücün seviyesini, buna bağlı olarak da kullanım şartlarını belirlemektedir. Dahası hangi askeri teknolojilere yatırım yapılacağını belirleyerek, yani tedarik ve savunma sanayi politikaları üzerinden ve/veya ordunun askeri teknolojileri yenilikçi şekillerde kullanmasını sağlayarak savaşın karakterinin değişmesinde öncü rol oynayabilir. Bütün bu kararlar en ideal durumda devletlerin hedefleri tarafından belirlenir. Diğer yandan, savaşın değişen karakteri, savunma politikalarına yön verebilir. Bir başka deyişle savunma politikaları hem içsel (devlet hedeflerinin yönlendirmesi) hem de dışsal (savaşın dönüşümünün devleti yönlendirmesi) etkenlerle şekillenebilmektedir. Sonuçta, savaş, strateji ve savunma politikaları arasında diyalektik bir ilişki vardır.

Bu ilişki Savaş, Strateji ve Savunma Çalışmaları'nın arasındaki ilişkiyi de belirlemektedir. Bu üç araştırma alanı aslında birbirini destekleyen bir ilişki içindedir ve birbirlerine çok yakındırlar. Tam da bundan dolayı, çoğu zaman birbirlerinin eşanlamlısı muamelesi görmektedir. Halbuki, ortak noktalar olmasına rağmen, odak noktaları birbirlerinden çok farklıdır ve bu farklı odak noktaları bu alanları birbirinden ayırarak her bir alanın kendine özgü çalışma sahasını yaratmaktadır.

Savunma Çalışmaları, savunma politikalarının değişimini ve bu politikaların savaşa ve orduya olan etkilerini askeri teknik ve uluslararası politik ekonomi arasında bir bağ kurarak inceler. Bunu yaparken de Savunma Çalışmaları, askeri teknik konularla, politik ekonomi arasındaki bağı hem uluslararası seviyede hem de yerel seviyede kurmaktadır. Bu tür bir yaklaşım savaşı bir bütün içerisinde görmemizi ve savunma politikalarının oluşumunu ve değişimini anlamamızı sağlamaktadır. Bundan dolayı da Uluslararası İlişkiler, Siyaset Bilimi, Kamu Yönetimi, İktisat gibi

¹⁰ Galbreath ve Deni, "Introduction", 1.

bir çok farklı alanda üretilen bilginin harmanlanması Savunma Çalışmaları'nın en önemli yapı taşı oluşturmaktadır. Savunma politikasıyla ilgili her hangi bir konunun analizi (savunma tedariki, lojistik, savunma sanayii, ordu yapılanması gibi) beş genel analiz alanı (ya da yapı taşı) göz önünde bulundurularak yapılmaktadır. Bunlar teknik araştırma ve geliştirme, yöneylem (ya da hareket) araştırmaları, sistem analizi, kavramsal analiz¹¹ ve politik ekonomi analizidir.

Teknik araştırma ve geliştirme analiz alanı bir silah sisteminin geliştirilmesi, üretilmesi ve teknik özelliklerinin incelenmesidir. Bu kategorideki inceleme silah sistemlerinin geliştirilme süreçlerini ve kabiliyetlerinin salt teknik bakımdan anlaşılmasını içermektedir.¹² Bu teknik yaklaşım bir silah sisteminin kullanıcıya katabileceklerinin sınanmasının ilk aşamasıdır. Mesela bir ülke C-130H Hercules'e nakliye uçağı satın almak istiyor. Bu nakliye uçağının o ülkeye hangi kabiliyetleri katabileceğini anlamak için uçağın temel teknik özelliklerine bakmak gereklidir. C-130H versiyonunun 300 knots hızla uçmaktadır ve saat başı 5000 pound yakıt harcamaktadır. Bu uçağın boş ağırlığı 85000 pound olup, maksimum kalkış ağırlığı 155000 pound'tur. Bu uçak maksimum 60000 pound yakıt alabilmektedir. Taşınacak yük ağırlığına göre uçağın menzili ters orantılı olarak değişmektedir. Çok düşük ağırlıklar hariç, ne kadar ağır yük taşınırsa, uçağın taşıyacağı yakıt azalacağından, menzil de azalacaktır. Eğer uçağın taşıyacağı yük 25000 pound ise, 45000 pound yakıt alacaktır. Bu yakıtla uçak yaklaşık 9 saat ya da 2700 deniz mili uçabilecektir.¹³ Bu veriler uçağın sağladığı temel kabiliyeti anlamamız için önemlidir. Bu özelliklerin operasyon planlamasını nasıl etkilediğini aşağıda bahsedilecek yöneylem (harekat) araştırmasında göreceğiz. Teknik araştırma ve geliştirme analiz, teknik verilerin ötesinde, bir silah sisteminin nasıl geliştirildiği, tasarlanırken nelere dikkat edildiği gibi konular da odaklanmaktadır. Bu noktada bir araştırmacı için gerekli olan bilgiler bunlardır. Analize doktrin, taktik, strateji ve politik ekonomik analiz eklenmez, sistemin fiyatı ya da verimliliği bu aşamada önemli değildir. Teknik araştırma ve geliştirme kategorisi temel teknik verilerin ortaya çıkarıldığı ve takip eden analize temel oluşturan kategoridir.

Yöneylem (harekat) araştırması ise bir silah sistemlerinin taktik doktrinle bulunduğu ve kullanım etkinliğinin değerlendirildiği kategoridir. Yöneylem (harekat) araştırması teknik analize dayalı olarak, sistemlerin ve askerinin nasıl en verimli şekilde kullanılacağını, hareket gereksinimlerini ve hangi taktik doktrinlerin kullanılması gerektiğine dair verileri sağlamaktadır. Buna dayanarak bir hareket için gereksinimler ve eldeki sistemlerin uygunluğu değerlendirilerek doktrinlerin uygulanabilirliği ortaya çıkarılmaktadır. Bu teknik analiz sırasında sağlanan veriler gelecekte tedarik edilecek silah sistemleri ve ekipmanlar için de istekler geliştirilmesine yardımcı olur. Mesela Amerika Birleşik Devletleri Kara Kuvvetleri'nin bir ağır tümenini konuş yerinde idame etmek için kaç C-130H uçağına ihtiyaç duyulacağı bu analiz içerisinde yer alacak bir sorudur. Bu soru çerçevesinde yukarıda bahsettiğimiz C-130H uçağının kabiliyetleri, yapılmak istenilen hareket çerçevesinde anlam kazanmaktadır. Bir tümen genellikle üç ya da dört tugay ve bazı destek birimlerinden oluşur. Bir ağır tugay¹⁴ günde 600 ton ikmal malzemesine ihtiyaç duymaktadır.¹⁵ Bir tümenin (4 tugaydan

¹¹ Alun Gwynne Jones ve John Hackett, "The Organization of Defence Studies", *Royal United Services Institution. Journal* 109, sy 634 (Eylül 1964): 100.

¹² Jones ve Hackett, 100.

¹³ Michael E. O'Hanlon, *The Science of War: Defense Budgeting, Military Technology, Logistics and Combat Outcomes* (Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2009), 149.

¹⁴ Ana ekipmanları 58 M1A2 ana muharebe tankı, 109 Bradley zırhlı muharebe aracı, 43 zırhlı personel taşıyıcısı, 45 HMMWV, 23 kurtarma aracı, 451 genel maksat kamyonu, 218 kargo kamyonudur. O'Hanlon, 145.

¹⁵ O'Hanlon, 145.

oluşturduğunu varsayarsak) günlük ikmal malzemesi ihtiyacı 2400 ton olacaktır. Bunun yanında destek birimlerinde olan ve herhangi bir tugaya bağlı olmayan askerleri (6000 ila 8000 civarında ve tugaydaki askerlerin yarısı kadar tükettiklerini varsayarsak) eklediğimizde, bir tümenin yaklaşık günlük 3000 ton ikmal malzemesi ihtiyacı olabilir. Bu noktada günlük ne kadar yük taşınacağını; hareketin lojistik üstün ne kadar uzakta yapıldığı, uçuş süresi ve kargo yükleme ve indirme süreleri belirleyecektir. C-130H'ler taktik nakliye uçağı olduğundan dolayı en fazla 1000 deniz mili uzaklığındaki bölgelere kargo taşınması için kullanılmaktadır. Bir C-130H 1000 deniz mili uzaklığındaki mesafeyi 3.3 saatte alabilir. 4 saat havada kalacak şekilde yakıt yüklediğimizde (20000 pound), yaklaşık 50000 poundluk (22.7 ton) kargo taşıyabilir. Bir tümen yaklaşık günlük 3000 ton ikmal malzemesine ihtiyacı olduğuna göre, çok basit bir hesapla, bu tümenin havadan desteklenmesi için 132 adet C-130H'nin kullanılması gereklidir.¹⁶ Görüleceği üzere, yöneylem (harekat) araştırması çok teknik bir alan olmakla birlikte savunma politikası ve alt politikalarının değerlendirilmesinde (mesela tedarik politikası) ve bir ordunun kabiliyetlerini anlamada önemli bir yere sahiptir.

Sistem analizi, nicel analiz yönetimlerinin stratejik sorulara uygulanmasıdır. Tek başına hiçbir zaman savunma politikasını belirlememekle birlikte, sistem analizi temel olarak maliyet etkinliğine odaklanmaktadır. Maliyet etkinliğine odaklandığı için de ilk iki kategorideki tamamen askeri değerlendirmenin dışına çıkmaktadır. Sistem analizi karar alıcıların, siyasi etkenleri de göz önünde bulundurarak, savunma kaynaklarının etkin bir şekilde nicel veriler ışığında tahsis etmesini sağlamaktadır.¹⁷

Kavramsal analiz stratejik doktrinler altında yatan temel varsayımları ve kavramları inceler. Savunma politikası ve onun çerçevesinde belirlenen diğer politikalar bir ülkenin tehdit algısı ve gelecek beklentileri tarafından şekillendirilir. Bu bağlamda, kavramsal analiz iki farklı amacı gerçekleştirmektedir. Birincisi, ülkenin karar alıcılarına sunulmak üzere gelecek hakkında öngöründe bulunmaktadır. Kavramsal analiz, uluslararası sistemde güç dengeleri nasıl değişecek, gelecekte hangi yeni tehditler ortaya çıkacak, savaşın dönüşümü nasıl olacak gibi sorulara cevap aramaktadır. Bu sorulara verilecek cevaplar çerçevesinde savunma politikası belirlenebilir. İkinci olarak, kavramsal analiz, bir ülkenin savunma politikası altında yatan geleceğe dair beklentileri, varsayımları ve algıları ortaya çıkararak, ülkenin savunma davranışlarını daha eleştirel bir pencereden inceleyebilir. Sonuçta, kavramsal analiz, askeri teknik alandan uzaklaşarak, savunma politikasının temel varsayımlarına odaklanır veya bu varsayımları inşa eder ya da eleştirel süzgeçten geçirerek analiz eder.

Son alan ise politik ekonomi analizidir. Politik ekonomi analizi, savunma politikasına ve alt politikalara şekil veren, teknik analizin ötesinde karar alıcıların ulaşmaya çalıştığı askeri olmayan hedeflerin analize dahil edilmesidir. Politik ekonomik hedefler devletin bütçesinin denkleştirilmesinden, teknolojik altyapının geliştirilmesine, milletvekillerinin temsil ettikleri bölgedeki askeri üretimin desteklenmesinden, yöneticilerin iç ve dış kamuoyu gözünde prestij elde etmelerine kadar geniş bir yelpazede olabilir. Politik ekonomi analizi, aynı zamanda, savunma

¹⁶ Burada çok basitleştirilmiş bir örnek verilmektedir. Bir uçağın kargo yükleme ve indirmede ve bakım ve yakıt yüklemeye harcayacağı zaman, uçağın günlük sortisini hesaplamada kullanılabilir. Bu da bir uçağın günlük ne kadar kargo taşıyacağını değiştireceği için gerekli uçak miktarını da etkileyecektir. Bu hesaplamalarla ilgili daha detaylı bilgi almak isteyenler şu kaynaklara bakabilir: *Logistics Handbook for Strategic Mobility Planning, SDDCTEA Pamphlet 700-2* (Scott Air Force Base, IL: Military Surface Deployment and Distribution Command Transportation Engineering Agency, 2011).

¹⁷ Jones ve Hackett, "The Organization of Defence Studies", 100.

politikalarının sadece teknik analizle belirlenmiş bir rasyonelitenin ürünü olmadığını, farklı rasyonelite düzlemleri üzerinde şekillenebilen bir alan olduğu gerçekliğini de ortaya çıkarmaktadır.

Savunma Çalışmaları bu beş genel analiz alanının bir araya gelmesinden oluşmaktadır. Sadece teknik analize (teknik araştırma ve geliştirme ve yöneylem araştırması) odaklanan çalışmalar, Askeri Bilim alanına girmektedir. Ama aslında askeri hareketler dahil, hiçbir savunma kararı salt teknik analize dayanılarak yapılmaz. Diğer yandan, teknik analiz ayağı olmadan politik ekonomi analizi de eksik kalmakta, hata yapılma olasılığı yükselmektedir. Bu nedenlerden dolayı, Savunma Çalışmaları bu beş farklı analiz alanının penceresinden savunma politikalarının ve onun tarafından şekillendirilen diğer politika ve yapıların incelenmesine karşılık gelmektedir.

SAVUNMA ÇALIŞMALARI'NIN ALT KONULARINA GİRİŞ

Savunma Çalışmaları, sadece savunma politikalarına odaklanmamaktadır. Savunma politikalarının şekillendirdiği birçok farklı alt politika ve yapı da bulunmaktadır. Bu noktada, savunma politikalarının açık ve net bir şekilde tanımlanmış olduğunu ve bu tanım çerçevesinde diğer politikaların tutarlı bir şekilde ilerlediğini varsayıyoruz. Fakat her ülkenin savunma politikası açık ve net bir şekilde kurgulanmayabilir, hedefler ve eldeki kabiliyetler arasında kopukluk olabilir, ya da hedeflere ulaşmak için kullanılması gereken araçlar mevcut olmayabilir. Bu durumda ise savunma politikasındaki sorunlar, diğer alanlarda tutarsızlıklara ve verimsizliklere yol açacaktır. Savunma Çalışmaları hem savunma politikalarının oluşturulmasındaki süreçleri, ödünleşimleri ve karmaşık kararları inceler; hem de savunma politikasının, diğer alanları nasıl etkilediğini inceler. Çünkü bir ülkenin savunmasına bütüncül olarak bakmak, bu farklı alt politikaların ve yapıların incelenmesini de gerektirmektedir.

Savunma Çalışmalarında öne çıkan öncelikli konular i) savunma bütçesi, ii) savunma tedariki, iii) askere alma ve asker sayısını muhafaza etme, iv) profesyonel askeri eğitim, v) askeri lojistik, vi) askeri doktrin, strateji, savunma ve stratejik kültür, ve sivil-asker ilişkileridir. Bu konuların yanında, Savunma Çalışmaları, farklı savaş tipleri, müşterek operasyonlar, barış operasyonları, kamuoyu-savunma ilişkisi, askeri dönüşüm, yeni askeri teknolojiler ve savaşın dönüşümü konularına da odaklanmaya başlamıştır. Yukarıda daha önce bahsettiğimiz üzere, Savaş ve Strateji Çalışmaları da benzer konulara odaklanmaktadır. Savunma Çalışmaları'nın bu konulardaki farkı, savunma politikalarını merkeze alarak ve daha önce Savunma Çalışmaları'nı tanımlarken belirttiğimiz beş temel analiz alanını konusuna göre kullanarak eldeki soruna yaklaşmasıdır. Bunu, Savunma Çalışmaları'nın öne çıkan konularından bazılarını inceleyerek gösterebiliriz.

Öne çıkan ilk konu olan savunma bütçesi araştırmaları, yıllık savunma harcamaları sayılarının altında yatan kompleks dağıtım seçimlerini inceler.¹⁸ Bu seçimler en genel seviyede, ülkenin kaynaklarının silahlarla diğer sivil faaliyetler arasında bölüştürülmesi kararıyla (silah veya tereyağ seçimi) başlar; bütçenin teçhizat ve personel harcamaları arasında bölüştürülmesine, farklı kuvvetlere düşen paya, yeni araç ve gereçlerden hangisine ne kadar harcanacağına kadar alt seviyelere iner. Ülkeler hangi planlama araçlarını kullanırsa kullansın, savunma bütçesine odaklanan çalışmalar kaynakların verimli kullanılıp kullanılmadığına ve seçimlerin hangi şartlar altında ve hangi

¹⁸ Keith Hartley, "Defence Budgets", içinde *Routledge Handbook of Defence Studies*, ed. David J. Galbreath ve John R. Deni (London & New York: Routledge, 2018), 53-71.

faktörler etkisinde yapıldığına bakar. Bu faktörler arasında siyaset çok farklı seviyelerde etki etmektedir. Öncelikle karşımıza kuvvetler arası rekabet çıkmaktadır. Her bir kuvvet savunma bütçesinden daha yüksek pay almaya çalışmaktadır; çünkü yüksek bütçe payı daha fazla yatırım, daha yeni silah sistemleri ve o kuvvetin nüfuzunu arttırması anlamına gelmektedir.¹⁹ Savunma şirketleri açısından ise savunma bütçesinin büyüklüğü karlılıklarının veya varlıklarının devam etmesi anlamındadır. Bu bağlamda, savunma şirketleri, savunma politikalarını sundukları ve sunabilecekleri sistemler etrafında şekillendirmeye çalışmaktadırlar ki, savunma bütçesi sundukları ürünlerin alımı için kullanılsın.²⁰ Karar alıcılar için de savunma bütçesinin güvenliğinin ötesinde faydaları bulunmaktadır. Askeri üsleri bulunduğu yerel ekonomileri doğrudan etkilemektedir. Bu üslerin bütçe kısıtlamasından dolayı kapatılması yerel ekonomileri, özellikle küçük şehirleri ve kasabaları derinden etkilemektedir. Bundan dolayı da, belli bölgelerin milletvekilleri için askeri üslerin açık kalması bir sonraki seçimdeki şanslarını doğrudan etkilemektedir. Benzer bir şekilde, silah sistemlerinin üretim yerleri de yerel ekonomilerde önemli yere sahip olabilir. Bundan dolayı da belli bir silah sisteminin fabrikasının açık kalmasını sağlamak, böylece o bölgedeki işsizlik oranını düşük tutmak yine milletvekilleri için önemli bir motivasyon olmaktadır. Bütün bu farklı motivasyonlar, savunma politikasının hedeflerinin ötesinde, aktörlerin kendi özel çıkarlarını ve/veya siyasi gündemlerini korumaya ve kollamaya çalışmasından dolayı ortaya çıkmaktadır fakat aynı sonucun çıkmasını isteyen bu aktörler arasında çoğu zaman dile getirilmeyen bir ortaklık doğmaktadır. Bu ortaklık bazen firmaların lobi faaliyetleri ya da sektörler arası geçiş yapan (devletten firmaya ya da firmadan devlete) kişiler tarafında meşru yollardan oluşturulabilmektedir.²¹ Bazı durumlarda ise bu ortaklık devlet elitleriyle onlara yakın iş insanları arasında kurulur.²² Bazen meşru bazen gayri meşru olarak ortaya çıkan bu ilişkiler ağı savunma bütçesini doğrudan etkilemektedir. Savunma bütçesinin nasıl şekillendiği diğer alanları da doğrudan etkilemektedir.

Savunma Çalışmaları'nın ikinci konusunu teşkil eden savunma tedariki, savunma bütçesinden doğrudan etkilenmektedir. Savunma bütçesini şekillendiren faktörleri ve daha fazlasını tedarik kararlarında ve süreçlerinde görebilmekteyiz. Savunma tedariki, silahlı kuvvetlerin görevini yerine getirmesi için gerekli olan malzeme ve hizmetleri alım sürecidir. Savunma tedarikinde temel konu, devletin savunma ve güvenlik hedefleriyle devletin elindeki kaynakları nasıl dengelediğidir. Savunma tedariki çok teknik bir şekilde incelenebilir. Ordunun gelecekte kullanmak istediği silah sisteminin istekleri teknik olarak bellidir. Savunma tedariki yapan kurumun, bu istekleri en maliyet etkin şekilde karşılayan adayı seçmesi beklenmektedir. En basit şekilde sistemlerin teknik özellikleri ve firmaların verdiği fiyat bilgisinin bu seçimi yapmada yeterli olduğunu düşünebiliriz ve hatta kararı kolaylaştırmak için yazılımlar kullanabiliriz. Fakat, savunma tedariki teknik olmayan birçok farklı etkenin de dengelenmesini gerektirmekte ve bu çok zor tercihler içermektedir. Devletler bir yandan en iyi silah sistemlerini almak isterken, diğer yandan eğer en iyi silah sistemini başka bir devletten

¹⁹ Harvey M Sapolsky, "Interservice Competition: The Solution, Not the Problem", *Joint Force Quarterly*, 1997.

²⁰ Frank Slijper, "The Emerging EU Military-Industrial Complex: Arms Industry Lobbying in Brussels", TNI Briefing Series (Amsterdam: Transnational Institute, Mayıs 2005).

²¹ Daha fazlası için: Gordon Adams, *The Politics of Defense Contracting: The Iron Triangle*, 3rd bs (New Brunswick & London: Transaction Books, 1986); Lauren Holland, "Who Makes Weapons Procurement Decisions?", *Policy Studies Journal* 24, sy 4 (1996): 607-24; Christopher M. Jones ve Kevin P. Marsh, "The Politics of Weapons Procurement: Why Some Programs Survive and Other Die", *Defense & Security Analysis* 27, sy 4 (2011): 359-73; Sidney Lens, *The Military-Industrial Complex* (Philadelphia: Pilgrim Press, 1970).

²² Metin Gürçan, "Turkey's Defense Industry Sees Rise of 'the President's Men'", *Al-Monitor*, 20 Kasım 2019, <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2019/11/turkey-rivalry-in-turkish-defense-industry-escalates.html>.

alırlarsa, o devlete bağımlı hale gelebilmektedirler. Başka bir devlete bağımlı hale gelmek istemiyorlarsa kendileri üretebilirler, fakat bu sefer de en iyi silah sistemine sahip olamayabilmektedirler. Dahası, eğer bir ülke bir silah sistemini kendisi üretmek istiyorsa, bu sefer de teknolojik altyapının seviyesi, o ülkenin ne yapabileceğini belirlemektedir. Başka bir ülkeden silah sistemi edinmek istenildiği zaman, uluslararası sistemin yarattığı avantajların ve kısıtlamaların da dikkate alınması gerekmektedir. Mesela silah alımı yapılan ülkenin siyasi ve askeri desteğinin kazanılabileceği gibi aynı ülke silahlarının kullanımına sınırlama getirebilir ya da ihracat yasakları getirerek müşteri ülkenin davranışlarını etkilemeye çalışabilir. Bazı durumlarda ise, en maliyet etkin seçenek, yani teknik olarak en iyisi ve maliyet olarak en ucuzu, en kötü seçeneklerden birisi olabilir, çünkü satın alan ülke sistemden tam verim alabilmesi sağlayacak, hatta sistemi idame ettirecek, altyapıdan ve insan kaynağından yoksun olabilir. Mesela Saab Gripen savaş uçağı satın alan Güney Afrika bu uçakların çoğunluğunu finansal nedenlerden dolayı kullanmayı bırakmak zorunda kalmıştır. Su-30 satın alan Uganda ve Angola'nın ise bu uçaklardan bakım sistemi kısıtlamalarından, eğitimdeki sorunlardan, havaalanını koruyacak hava savunma sistemi eksiklikleri ve kendi ve komşu hava sahasını gözetleyecek radar kapsamı olmadığı için tam verim alamayacaklardır.²³ Bu noktada, sistemi kimin ürettiği ve müttefiklik ilişkileri, alınmak istenilen silah sisteminin maliyet etkinliği hesaplarını altüst edebilmektedir. Bütün bu seçimler salt teknik analizin ötesinde, uluslararası silah üretim ağlarının nasıl çalıştığını, belli bir ülkenin sistem içinde gerek dış politika gerekse ekonomik güç olarak nerede olduğu ve muhtemel satıcılarla ilişkilerinin nasıl olduğunun değerlendirilmesini gerektirmektedir. Alınan kararların ne kadar verimli olduğu, hangi politik ekonomi faktörlerince etkilendiği ve hangi şartlar altında alındığı, aynen savunma bütçesinde olduğu gibi çok yönlü olarak değerlendirilmektedir.²⁴ Silah sistemleriyle ilgili sorunlar tedarik edildikten sonra da bu kez başka bir düzlemde, lojistik seviyesinde devam etmekte ve değerlendirilmektedir.

Askeri lojistik, Van Creveld'in tanımladığı üzere, orduların hareketini sağlamanın ve onların ihtiyaçlarının karşılanmasının pratik sanatıdır.²⁵ Askerlerin ve tedarik edilen her silah sisteminin amaçlarını gerçekleştirebilmeleri için sahada desteklenmeleri gerekmektedir. Bir başka deyişle, bir birliğin idamesi ve savaş kabiliyetlerinin devamlılığının sağlanması için belli ikmal malzemelerinin bu birliğe ulaştırılması gerekmektedir. İlk bakışta bu bir yöneylem (harekat) araştırması sorunudur. Yukarıda verdiğimiz örnekte olduğu gibi, yöneylem (harekat) analiziyle bir tümenin günlük ihtiyaçlarının kaç adet kargo uçağıyla operasyon alanına taşınabileceği sorusunu cevaplandırabiliriz.

²³ War is Boring, "Why Are African Countries Buying All These High-Tech Jet Fighters?", Medium, 27 Mart 2014, <https://medium.com/war-is-boring/why-are-african-countries-buying-all-these-high-tech-jet-fighters-55a07133bc79>.

²⁴ Savunma tedariki konusunda şu kaynaklara başvurulabilir: Tehmina Abbas, "Defence Procurement - understanding, indentifying and addressing corruption risks", içinde *Public Procurement 2014*, ed. Hans-Joachim Preiß (London: Getting the Deal Through, 2014), 8-10, http://ti-defence.org/wp-content/uploads/2016/03/2014-06_DefenceProc_PublicProc_Chapter.pdf; Gianni De Fraja ve Keith Hartley, "Defence procurement: theory and UK policy", *Oxford Review of economic policy* 12 (1996): 70; Keith Hartley, "Arms Industry, Procurement and Industrial Policies", içinde *Handbook of Defense Economics*, ed. Todd Sandler ve Keith Hartley, c. 2, 2 c. (Amsterdam: Elsevier, 2007), 1140-76; Holland, "Who Makes Weapons Procurement Decisions?"; James R Kurth, "The Political Economy of Weapons Procurement: The Follow-on Imperative", *The American Economic Review* 62 (1972): 304-11; Thomas McNaugher, "Weapons Procurement: The Futility of Reform", *International Security* 12 (01 Ekim 1987): 63-104; Mark C. Suchman ve Dana P. Eyre, "Military procurement as rational myth: Notes on the social construction of weapons proliferation", *Sociological Forum* 7 (1992): 137-61; Peter Spencer, "Confronting reality in defence procurement", *The RUSI Journal* 149, sy 2 (Nisan 2004): 52-54; William P. Rogerson, "Incentive Models of the Defense Procurement", içinde *Handbook of Defense Economics*, ed. Keith Hartley ve Todd Sandler, c. 1, 2 c. (Amsterdam: Elsevier, 1995), 310-46.

²⁵ Martin Van Creveld, *Supplying War: Logistics from Wallenstein to Patton* (Cambridge; New York: Cambridge University Press, 1977).

Aslında ordular operasyonlarını planlarken zamanlarının büyük bir kısmını lojistik faaliyetlerin planlanmasına harcamaktadır. Fakat askeri lojistik, orduların savaş sırasında konuşlandırılması ve idame ettirilmesinin çok ötesinde sorunlar da içermektedir. Askeri lojistik aynı zamanda küresel silah üretim ilişkileriyle de ilgilidir ve savunma tedariki konusunda olduğu gibi zor seçimlerin yapılmasını gerekli kılan bir alandır. Dahası, askeri lojistiğin nasıl ve kimin tarafından sağlanacağı son zamanlarda gittikçe daha fazla tartışılan bir konu haline gelmiştir.²⁶ Keza, lojistik konusundaki seçimler de, diğer konularda olduğu gibi politik ekonomik faktörler içermektedir ve hangi faktörün ne kadar etkili olduğu ve yapılan seçimlerin ne kadar verimli olduğu bu alanın temel soruları arasındadır. Askeri lojistik, bu durumda sadece ikmal malzemelerinin sahadaki birliklere nasıl ulaştırılacağına teknik analizinin ötesinde, farklı faktörlerin de düşünülmesini gerektiren, savunma politikası tarafından doğrudan etkilenen bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Savunma bütçesi, tedarik ve lojistik Savunma Çalışmaları alanının önemli fakat küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Bu konulara kısaca bakmamız bile bu konuların ne kadar karmaşık ve zorlu seçimler içerdiğini, seçimlerin ise salt teknik analizle (ya da yöneylem araştırmasıyla) çözülemeyeceğini göstermektedir. Savunma Çalışmaları bu karmaşıklığı düzenlemeye, zorlu seçimleri sistematik bir şekilde incelemeye ve bunu teknik analizle politik ekonomi arasında bir bağ kurarak yapmaya çabalamaktadır. Zaten Savunma Çalışmaları'nın alan olarak gücü de bu bütüncül yaklaşımından gelmektedir.

TÜRKİYE'DE SAVUNMA ÇALIŞMALARI: GENEL VE ÖZEL SORUNLAR

Savunma Çalışmaları alanında yaşanan önemli sorunlardan biri, yukarıda da değindiğimiz üzere, Stratejik Çalışmalar ve Savaş Çalışmaları alanlarıyla eş anlamlı olarak kullanılmasıdır. Bu sorun günümüzde giderek azalsa da, hala bunları aynı araştırma alanı olarak görenler bulunmaktadır.

Bir diğer sorun ise, Savunma Çalışmaları, Stratejik ve Savaş Çalışmaları gibi, öncelikli olarak askeri kurumlarda otonom bir çalışma alanı olarak kabul edilmiş, sivil alana yansması birkaç istisna dışında çok sınırlı kalmıştır. Stratejik ve Savaş Çalışmaları alanlarının askeri kurumlarda daha baskın olması eleştirilmişse de,²⁷ Schmitt'e göre 2000'den sonra bu iki alan sivil kurumlarda daha çok yer bulmaya başlamıştır.²⁸ Fakat, Savunma Çalışmaları için durum pek fazla değişmemiştir.

Savunma Çalışmalarındaki ilk sivilleşme Imperial Defence College'in asker ve bürokrat odaklı eğitiminin zaman içinde diğer sivilleri de programa katacak şekilde değişmesidir. Sivillerin Kolej'e katılımının, okulun ve Savunma Çalışmalarının entelektüel ortamını zenginleştireceği düşünüldüğünden dolayı, Kolej dışarıya açılmış, gazeteciler ve savunma sanayi çalışanları okulun programlarına ilgi göstermiştir. Kolej'in dışarıya açılması aynı zamanda Savunma Çalışmalarındaki değişimi de ortaya koymaktadır. Kolej, King's College London'la kurduğu ortaklık sayesinde dışarıya bir nebze daha açılmış, King's College London altındaki Defence Studies Department (Savunma Çalışmaları Bölümü) tarafından açılan yüksek lisans programları, bürokratlar ve

²⁶ Son dönemde bu konudaki tartışma lojistik hizmetlerinin ordunun kendisinin mi yapması yoksa özel şirketler tarafından yapılmasının mı daha verimli olacağı sorusu etrafında dönmektedir. Bakınız: William D. Hartung, *How Much Money Did You Make on the War, Daddy?* (Milsons Point, N.S.W.: Bantam, Australia, 2004); Peter W. Singer, "Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry and Its Ramifications for International Security", *International Security* 26, sy 3 (01 Aralık 2001): 186-220.

²⁷ Betts, "Should Strategic Studies Survive?"; Duyvesteyn ve Worrall, "Global strategic studies: a manifesto".

²⁸ Schmitt, "Defence as War".

askerlerin yanı sıra, sivillerin de bu alanda eğitim almasını sağlamıştır. King's College London'ın yanı sıra, Australian National University, Massey University, University of Ljubljana, University of Malaya, University of New South Wales ve Durham University'de de Savunma Çalışmaları alanında muhtelif lisans ve yüksek lisans programları bulunmaktadır. Türkiye'de ise Milli Savunma Üniversitesi'ndeki (MSÜ) Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü Savunma Çalışmaları alanında yüksek lisans ve doktora programları yürütmektedir. Savunma Çalışmaları MSÜ dışında bir program olarak sunulmamakta, sadece belli üniversitelerde çalışan akademisyenlerin araştırma alanları örtüştüğü derecede var olabilmektedir.²⁹ Bu üniversitelerde Savunma Çalışmaları konuları Güvenlik ve Strateji Çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler programlarının altında yine de sınırlı bir şekilde işlenmektedir.³⁰ Bundan dolayı da Savunma Çalışmaları'nın bir çok üniversitede kurumsal bir devamlılığı ve bütünlüğü olamamaktadır.

Savunma Çalışmaları daha çok araştırma merkezleri ve düşünce kuruluşlarında kurumsal bir yer edinmektedir. Savunma Çalışmaları alanında öne çıkan bazı araştırma merkezleri : RAND, IISS, RUSI, Norwegian Institute for Defence Studies, International Centre for Defence and Security ve Manohar Parrikar Institute for Defence Studies and Analyses'dir. Türkiye'de ise bu alanın en iyi örnekleri Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi'ndeki (EDAM) Güvenlik ve Savunma Çalışmaları Programı ve STM tarafından kurulan STMThinkTech'tir. Fakat, bu örneklerden görüleceği üzere, Savunma Çalışmaları çok sınırlı sayıda kurumda doğrudan çalışılmaktadır. Savunma Çalışmaları'nın kurumsal olarak yaygınlaşmaması, çoğu zaman akademisyenlerin ve uzmanların kişisel inisiyatiflerine bağlı olması ve çok disiplinli doğası, alanın sınırlarının çizilmesinde belli sorunlar ortaya çıkarmaktadır.

Savunma Çalışmaları alanında yaşanan üçüncü bir sorun ise, alanın temellerini oluşturan konular arasındaki bağların kopması ve bundan dolayı da bütüncül analize ulaşamamasıdır. Bir başka deyişle temel sorun, araştırmacıların teknik araştırma ve geliştirme ile yöneylem (harekat) analizine aşırı odaklanırken, özellikle politik ekonomi analizine hiç yer vermemeleridir. Alanı oluşturulan temeller arasındaki bağ ve özellikle politik ekonomi temelinin dahil edilmemesi, teknik analizin alanı ele geçirmesine neden olmaktadır. Bundan dolayı da alan, mühendislerin eline geçmekte ve savunma tekil bir rasyonalite üzerinden incelenmektedir.

²⁹ Yayınları Savunma Çalışmaları alanı içerisinde olan fakat üniversitelerinde Savunma Çalışmaları alanı bulunmayan akademisyenlerin küçük bir örneklemini: Dilek Barlas ve Serhat Güvenç, "To Build a Navy with the Help of Adversary: Italian-Turkish Naval Arms Trade, 1929-32", *Middle Eastern Studies* 38 (2002): 143-69; Serhat Güvenç ve Dilek Barlas, "Atatürk's Navy: Determinants of Turkish Naval Policy, 1923-38", *Journal of Strategic Studies*, 2003; Serhat Güvenç ve Lerna K Yanık, "Turkey's involvement in the F-35 program: One step forward, two steps backward?", *International Journal* 68, sy 1 (2012): 111-129; Çağlar Kurç, "The puzzle: Multi-vector foreign policy and defense industrialization in Central Asia", *Comparative Strategy* 37, sy 4 (2018): 316-330; Çağlar Kurç, "Between defence autarky and dependency: the dynamics of Turkish defence industrialization", *Defence Studies* 17, sy 3 (Temmuz 2017): 260-281; Sıtkı Egeli, "Making Sense of Turkey's Air and Missile Defense Merry-Go-Round", *All Açımlar* 8, sy 1 (30 Ekim 2018): 69-92, <https://doi.org/10.20991/allazimuth.470640>; Vahit Güntay, "Siber Uzay ve Güvenlik Politikası Üzerine Teorik Bir Yaklaşım", *Cyberpolitik Journal* 2, sy 4 (2018): 9-21; Mustafa Kibaroglu, "Isn't it Time to Say Farewell to Nukes in Turkey?", *European Security* 14, sy 4 (2005): 443-57, <https://doi.org/10.1080/09662830500528294>; Selami Sezgin ve Jülide Yıldırım, "The Demand for Turkish Defence Expenditure", *Defence and Peace Economics* 13, sy 2 (Ocak 2002): 121-128; Metin Gürkan, "Drone warfare and contemporary strategy making: Does the tail wag the dog?", *Dynamics of Asymmetric Conflict* 6, sy 1-3 (29 Ekim 2013): 153-67, <https://doi.org/10.1080/17467586.2013.859284>.

³⁰ Savunma Çalışmaları'nın Türkiye'deki kurumsal izinin düşük olması ve belli üniversitelerde diğer alanların altında işlenmesinden dolayı, bu alanın Türkiye'de altyapısının olmadığı bazen iddia edilmektedir. Bkz: *S400 Meselesinde Neredeyiz?* (EDAM, 2020), https://www.youtube.com/watch?v=LWhFtdBO_o&ab_channel=EDAM.

Türkiye’de yürütülen ve Savunma Çalışmaları olarak atfedilen çalışmalar (tezler ve yayınlar), bu alanın Türkiye’de nasıl tanımlandığını ortaya koymaktadır. YÖK Ulusal Tez Merkezi’ndeki konulara göre sunulan verilere göre, 939 tez (yüksek lisans ve doktora dahil) Savunma ve Savunma Teknolojileri konusunda hazırlanmışken, Siyasal Bilimlerde 8.141 ve Uluslararası İlişkiler’de 10.227 tez çalışması tamamlanmıştır.³¹ Fakat, Savunma ve Savunma Teknolojileri konu dizini aslında Savunma Çalışmaları alanında yapılan çalışmaları gerçek anlamda yansıtmamaktadır. 1975-2020 arasında hazırlanan 939 tezin diğer alanlarla olan ortaklıklarına baktığımızda, mühendisliklerin ağırlıkta olduğunu görmekteyiz. Savunma ve Savunma Teknolojileri konu başlığı altında hazırlanan tezlerin 257’si (%27) aslında farklı mühendislik alanlarında yapılan çalışmalardır. Sosyal bilimler ise bu alana çok az nüfuz edebilmiştir. Hazırlanan tezlerin 75’inin Uluslararası İlişkiler, 22’sinin Siyasal Bilimler, 50’sinin Kamu Yönetimi, 40’inin İktisat ve 9’unun Ekonometri alanlarıyla ilişkili olduğunu görüyoruz.³² Bu durum sadece Ulusal Tez Merkezi’nde kayıtlı tezler için geçerli değildir. Mühendislik alanında yapılan çalışmaların benzer bir ağırlığını Savunma Bilimleri Dergisi’nde yayınlanan makalelerde de görmekteyiz. 2002 yılından bugüne kadar dergide 252 makale yayınlanmış ve bunların 65’i (%26) aslında Savunma Çalışmaları araştırmasındansa farklı mühendislik alanlarındadır.³³ Her ne kadar mühendislik temelli çalışmalar silah teknolojileri hakkında olsa da, bu çalışmalar yukarıda tanımladığımız Savunma Çalışmaları’nın bir parçası değildir. Diğer taraftan bu teknik çalışmaların hem YÖK tarafından hem de Savunma Bilimleri Dergisi tarafından Savunma Çalışmaları’nın bir parçası olarak algılanması, Türkiye’de bu alanın nasıl anlaşıldığını da göstermektedir.

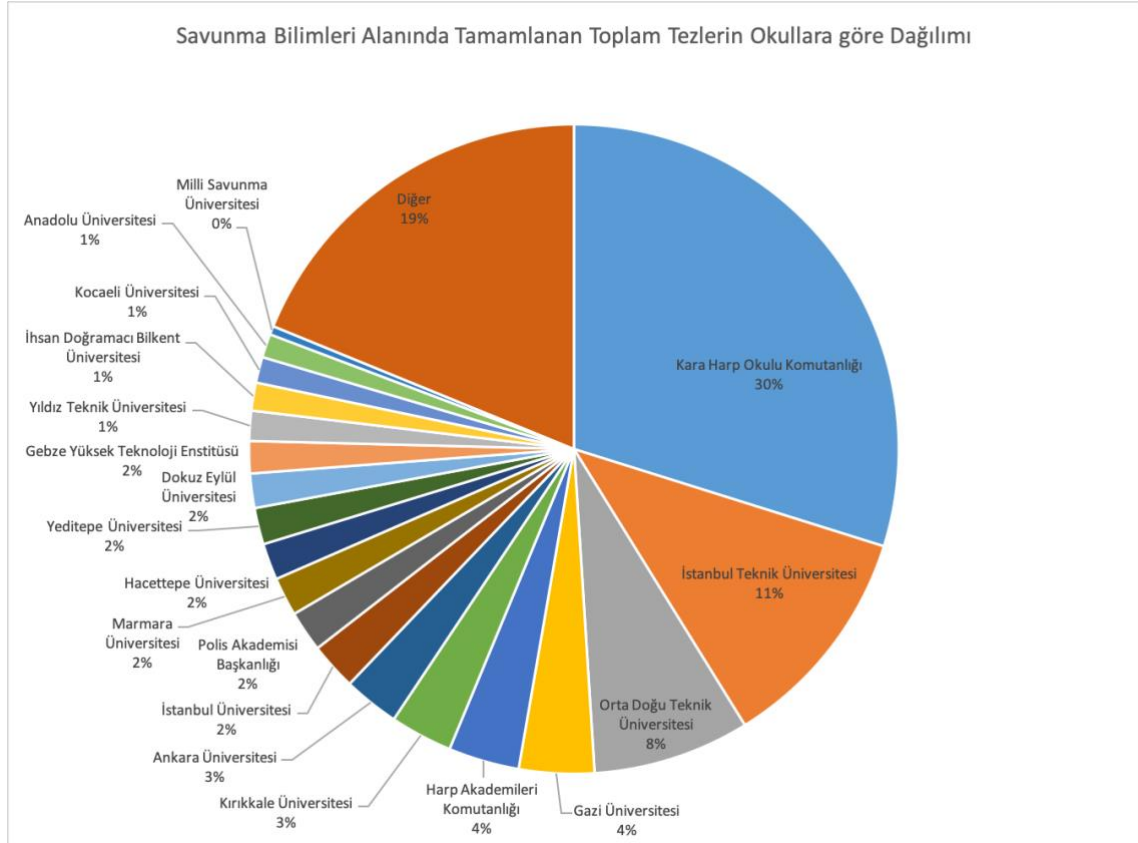
Türkiye’de Savunma Çalışmaları çok dar bir şekilde tanımlanmıştır. Savunma Çalışmaları ağırlıklı olarak teknik bir konu olarak anlaşılakta ve bunun doğal sonucu olarak da apolitik görülmektedir. Dolayısıyla teknik detaya aşırı odaklanılan bir alan olarak çalışılmaktadır. Savunma Çalışmaları olarak değerlendirebileceğimiz çalışmaların YÖK tarafından Savunma ve Savunma Teknolojileri konu dizini altına alınması ve mühendislik araştırmalarının önemli bir yüzdeyi oluşturması, alanın teknik yönüne olan vurguyu ortaya çıkarmaktadır. Mühendislik alanındaki araştırmaların böyle bir gruplandırmaya tabi tutulmasının ve bunun Savunma Bilimleri Dergisi’ne

³¹ 13 Ağustos 2020’de YÖK Ulusal Tez Merkezi tarafından yayınlanan istatistiklere göre. YÖK, “İstatistik”, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi, erişim 13 Ağustos 2020, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/IstatistikBilgiler?islem=3>.

³² YÖK, “Ulusal Tez Merkezi”, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi, erişim 13 Ağustos 2020, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>.

³³ Bu yayınların bazıları şunlardır: Çiğdem Susantez, “Vallier-Heydenreich Metodu ile Silahların Namlu İç Balistiğinin İncelenmesi”, *Savunma Bilimleri Dergisi* 19/1, sy 37 (04 Mayıs 2020): 73-94; Hayrani Ulutürk, Uğur Malayoğlu, ve Kadir Cihan Tekin, “Savunma Sanayisinde Aşırı Koşullara Maruz Kalan Hafif Yapısal Malzemelerin Yüzey Modifikasyonu”, *Savunma Bilimleri Dergisi* 18, sy 36 (06 Kasım 2019): 67-90, <https://doi.org/10.17134/khosbd.642140>; Levent Ürtekin ve Ömer Keleş, “Biyomedikal Uygulamalar İçin TiN Kaplı Ti6Al4V Alaşımının Mekanik Özelliklerinin Araştırılması”, *Savunma Bilimleri Dergisi* 18, sy 36 (06 Kasım 2019): 91-108, <https://doi.org/10.17134/khosbd.642142>; Tolga Demircan ve Erdem Özdemir, “Askeri Sistemlerin Yüksek Sıcaklıklara Çıkan Devre Elemanlarının Etkin Olarak Soğutulması”, *Savunma Bilimleri Dergisi* 18, sy 1 (07 Mayıs 2019): 27-54, <https://doi.org/10.17134/khosbd.561191>; Mustafa Bozdemir, “Havai Silah Sistemleri İçin Tek Parçalı Susturucu Tasarımı”, *Savunma Bilimleri Dergisi* 18, sy 1 (07 Mayıs 2019): 55-73, <https://doi.org/10.17134/khosbd.561195>; Oğuzhan Erbaş, “Kabarcıklı Akışkan Yataklı Bir Reaktörde Isı Geçişini Etkileyen Parametrelerin İncelenmesi”, *Savunma Bilimleri Dergisi* 18, sy 1 (07 Mayıs 2019): 161-75, <https://doi.org/10.17134/khosbd.561238>; Ayhan Aytaç vd., “AISİ 1008 1040 ve 4140 Çeliklerinde Isıl İşlem, Karbon Oranı ve Alaşım Elementlerinin Mikroyapı ve Mekanik Özelliklere Etkisinin İncelenmesi”, *Savunma Bilimleri Dergisi* 17, sy 2 (01 Kasım 2018): 139-65, <https://doi.org/10.17134/khosbd.477252>; Mustafa Kılıç, “Askeri Sistemlerde Nanoakışkan Uygulamalarının Sayısal İncelemesi”, *Savunma Bilimleri Dergisi* 17, sy 1 (25 Mayıs 2018): 101-30, <https://doi.org/10.17134/khosbd.427050>.

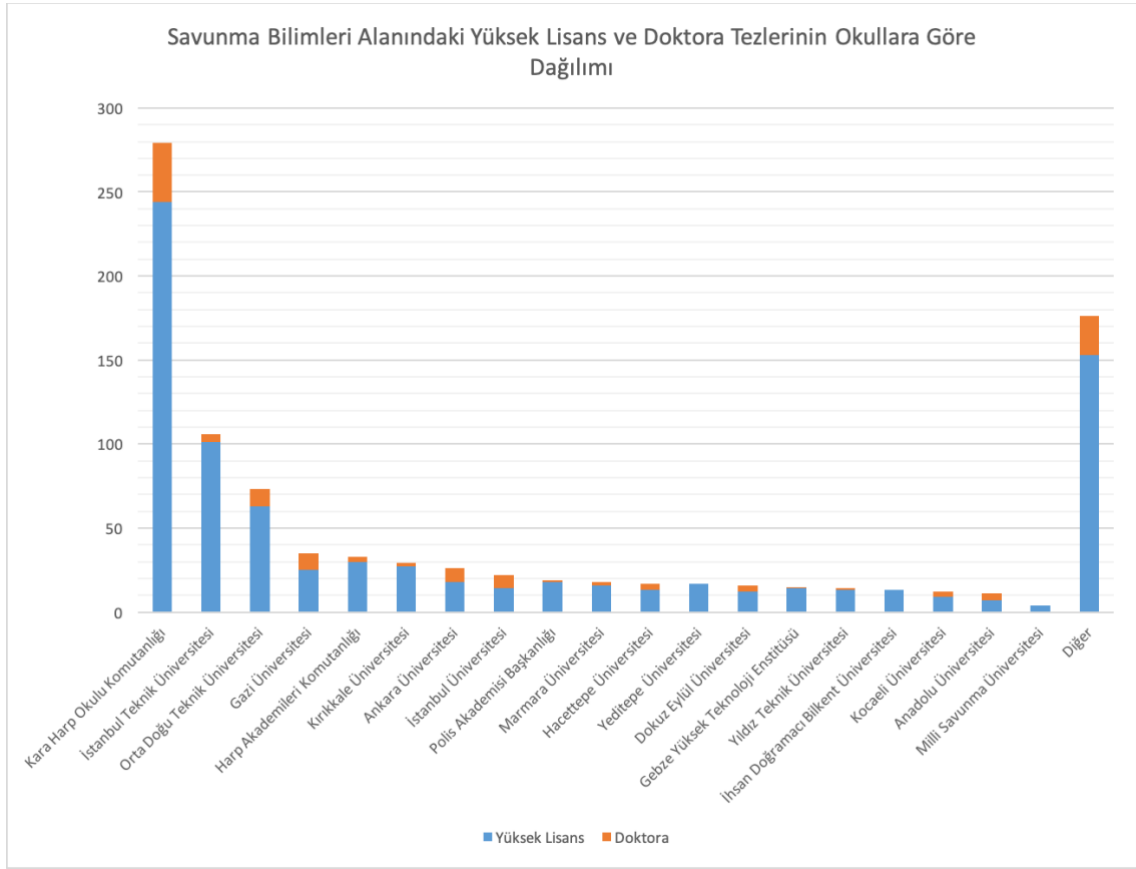
yansımalarının ötesinde, yapılan araştırmaların çok kısıtlı bir bölümü savunma kararlarının ortaya çıkısındaki politik ekonomi faktörlerini analizin bir parçası olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda öne çıkan bir diğer alan ise İşletmedir. İşletmeden alınan modeller savunmaya uygulanmaktadır. Dolayısıyla Savunma Çalışmaları olarak değerlendirebileceğimiz konulardaki, mesela tedarik, insan kaynakları, eğitim, güvenlik ve savaş, araştırmaların çoğunda karar alma süreçlerini siyasetten bağımsız olarak incelemekte, karar alma süreçlerindeki ya da savunma çıktılarındaki sorunlar teknik sorunlar olarak anlaşılmaktadır. Alanın genel olarak apolitik anlaşılması ve dolayısıyla bu şekilde çalışılmasının altında yatan temel sebep olarak alanın mühendis ve asker baskın olmasını gösterebiliriz.

Şekil 1. YÖK Ulusal Tez Merkezi verilerine göre Savunma ve Savunma Teknolojileri konusunda hazırlanan tezlerin okullara göre dağılımı.

Savunma Çalışmaları yaygınlaşmadığı ölçüde, bu alanda yapılan araştırmalar ağırlıklı olarak mühendis, asker ve asker kökenli akademisyenler tarafından yapılmakta; sivillerin, özellikle savunma politikası ve politik ekonomiyi bir araya getirmek isteyenlerin katkısı ise daha kısıtlı kalmaktadır. Askerlerin alandaki baskınlığı Türkiye’de yapılan yüksek lisans ve doktora çalışmalarında da görülmektedir. Şekil 1’de görüldüğü üzere, YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde bulunan tezlerin (yüksek lisans ve doktora) %30’u Kara Harp Okulu’nda ve %4’ü ise Harp Akademileri’nde yazılmıştır. Geriye kalan tezler ise muhtelif sivil üniversitelerde tamamlanmış olup, hiçbir sivil üniversite TSK okullarının toplam üretimine yetişememiştir. Şekil 2’de de görüleceği üzere, Kara Harp Okulu hem Yüksek Lisans hem de Doktora tezlerinde diğer üniversitelerin açık ara önündedir. Kara Harp Okulu’nun en yakın iki takipçisinin de mühendislik fakülteleriyle öne çıkan İstanbul Teknik Üniversitesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi olması şaşırtıcı değildir. Bu üniversitelerde hazırlanan tezlerin çoğunluğunun aslında Savunma

Çalışmaları'ndan ziyade mühendislik temelli çalışmalar olduğu görülmektedir. Sivil üniversitelerdeki çok az sayıdaki tez çalışmasının, Savunma Çalışmaları alanı içerisinde olduğunu söyleyebiliriz.

Şekil 2. YÖK Ulusal Tez Merkezi verilerine göre Savunma ve Savunma Teknolojileri konusunda yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin okullara göre dağılımı.

Türkiye’de Savunma Çalışmaları alanındaki yayınları yakından incelediğimizde, asker kökenli akademisyenlerin ağırlıklı olarak askeri doktrin, teknoloji, operasyon ve lojistik konularına, sivillerin ise savunma ekonomisi, sivil-asker ilişkileri, zorlayıcı diplomasi, nükleer silahlar, savunma ve güvenlik politikaları konularına yöneldiklerini görüyoruz. Dahası mühendislerin bu alanda baskın olmaları, mühendislerin silah sistemlerini üretmeleri, araştırma ve geliştirme faaliyetleri içinde yer almalarıyla açıklanabilir. Bir başka deyişle mühendislerin, tıpkı askerler gibi aslında deneyimlerini alana yansıttıkları farz edilebilir.

Sivil kurumlarda ve özellikle sosyal bilimler fakültelerinde Savunma Çalışmaları'nın kısıtlı olması ve yaklaşım olarak teknik bir şekilde çalışılmasının altındaki en önemli nedenlerden biri, Türkiye’de ordu ve savunma politikalarıyla ilgili bilgiye ulaşmanın zorluğudur. Gürcan’a göre Türk Silahlı Kuvvetleri sivil akademiden bilerek ve isteyerek uzak durmaktadır. Ordu ve sivil akademisyenler arasındaki güvensizlik ortamı, iş birliği ortamının oluşmasını engellemektedir. Güvensizlikten doğan abartılmış gizlilik sınırlamaları sivillerin orduya ve askeri verilere erişimini

azımsanamayacak derecede kısıtlamıştır³⁴. Bunlar, bu alanda araştırma yapılmasının karşısına yüksek engeller koymaktır. Mesela, sivil araştırmacılar kullanımdan kalkmış olsa bile üzerinde gizlilik derecesi olan hiçbir belgeye, mesela eski talimnamelere ya da ders kitaplarına erişememektedir. Dahası, örneğin Amerika Birleşik Devletleri ordusunun aksine, TSK eski operasyonlarla ilgili ne detaylı bilgi, ne de “alınan dersler” raporlarını yayınlamaktadır. Hatta, başka ülkelerin savaşları hakkında hazırlanan ders raporları bile sivillerin erişimine kapalıdır. Sivil ve asker arasındaki güvensizlik ortamının sadece akademi kısıtlamakla kalmamakta, sivil ve asker bürokrasi arasındaki iletişimi ve koordinasyonu da olumsuz etkilemektedir. Bunun en güzel örneklerinden biri 2015 yılı itibarıyla Savunma Bakanlığı (asker etkin) ve Savunma Sanayi Müsteşarlığı³⁵ (sivil etkin) birbirinden bağımsız Ar-Ge dairelerinin bulunmasıdır. Aynı görevi üstlenen iki kurumun birbirlerinin planlama ve proje yönetim panellerine katılmamaları ve savunmayla ilgili Ar-Ge'nin koordinasyonunun daha da zorlaşmasına yol açmaları,³⁶ sivil ve asker arasındaki güvensizliğin ne kadar derinlere indiğini de göstermektedir. TSK'nın sivil akademiden ve sivillerden uzak durması madalyonun bir yüzüdür. Diğer yüzü ise, özellikle politikacıların savunma politikasının teknik tarafına olan ilgisizlikleridir.

Politikacıların savunma politikasının teknik tarafına olan ilgisizlikleri, 2000'lere kadar olan dönemde ordunun savunma bütçesi ve tedariki konusunda politikayı belirleyen yegane aktör olmasını sağlamıştır. Sivillerin kendilerini bu alandan çektiği derecede, savunma bütçeleri mecliste derinlemesine bir tartışma olmadan onaylanmıştır. Dahası, asker kökenliler hariç, Savunma Bakanlarının bir çoğu askeri strateji ve savunma tedariki konularına hakim olmadan bu göreve gelmişlerdir³⁷. Bundan dolayı da ordunun aldığı kararlar ve yaptıkları sorgulanamaz hale gelmekte, ordunun sivil kontrolü bu bağlamda zayıflamaktadır. Türkiye'de bu durum savunma sanayine olan ilginin artmasıyla birlikte değişmekte, Savunma Sanayi Başkanlığı'nın tedarik konularında 2004'ten itibaren yeniden artan etkisi görülmektedir.³⁸ Sivillerin etkisi, ilk dalga olarak 1980'li yılların sonunda, ikinci ve daha kuvvetli bir şekilde 2000'lerde artmaya başlaması, sivillerin, özellikle de uzman ve akademisyenlerin savunma konularından dolayı yollarla uzak tutulma araçlarını ortadan kaldırmamıştır.

Bu manada, sivillerin alana uzak tutulması veriye olan erişimin farklı yollarla kısıtlanmasıyla yapılırken, diğer bir yöntem de savunmanın teknik seviyeye indirgenerek sivillerin uzaklaştırılması ve konunun siyaset üstüleştirilmesidir. Konunun teknik seviyeye indirgenmesinin iki temel nedeni vardır. Birincisi silah sistemlerinin kullanımı ve bakım-idamesi konularındaki teknik bilgiye daha hakim olan ordu mensuplarının alanda bu bilgiye sahip olmayan sivillere karşı üstünlük elde çabasıdır. Siviller genel teknik bilgiye hakim olsalar da askerlerin sahip olduğu bilgiye, yukarıda da bahsettiğimiz üzere, sivil-asker diyalogunun kısıtlı olmasından erişememektedir.³⁹ Bu da sivillerin, özellikle mühendis olmayanların, alandan uzaklaşmasına neden olmaktadır. İkincisi ise savunma politikasının ve onun alt başlıklarının (mesela savunma tedarikinin) siyasi yönünün yok sayılması ve

³⁴ Metin Gürçan, “A snapshot of the blackbox: a 2015 survey of the Turkish officer corps”, *Turkish Studies* 19, sy 1 (2018): 98-99.

³⁵ Şu anda Savunma Sanayi Başkanlığı

³⁶ Arda Mevlutoglu, “Commentary on Assessing the Turkish defense industry: structural issues and major challenges”, *Defence Studies* 17, sy 3 (Temmuz 2017): 287.

³⁷ Bu durum Hulusi Akar'ın Savunma Bakanı olduğu tarihe kadar geçerlidir. Ali L. Karaosmanoglu, “The evolution of the national security culture and the military in Turkey”, *Journal of International Affairs* 54, sy 1 (2000): 215.

³⁸ Kurç, “Between defence autarky and dependency: the dynamics of Turkish defence industrialization”, 268.

³⁹ Bu durum Türkiye'de bu bilgiye sahip sivil yoktur anlamına gelmemektedir. Kişisel bağlantılar üzerinden bilgiye erişen ya da sivil-asker ilişkilerinin daha uyumlu olduğu başka bir ülkede eğitim alan siviller bu teknik bilgiye ulaşabilmektedir.

alınan kararların salt teknik nedenlerden alındığını imajının yaratılma çalışmasıdır. Bu durum savunma alanındaki karar alma süreçlerinin gerçek doğasını yansıtmamaktadır fakat kararların salt teknik nedenlerden alındığının savunulması, kararların politik doğasını vurgulayan sivillerin söylemlerini zayıflatarak, alandan uzak tutmada önemli bir araç haline gelmektedir. Özellikle savunma sanayinin belli grubun başarı simgesi haline dönüştüğünde,⁴⁰ kararların politik ekonomi doğasına odaklanan sivillerin uzaklaştığı ve süreçlerin orduya ya da bir grup elite bırakıldığı oranda şeffaflığını ve hesap verilebilirliğini yitirmektedir. Ordunun ya da bir grup elitin kendi otonom alanının oluşmasında Savunma Çalışmaları'nın kısıtlanması ve konunun sivil üniversitelerce derinlemesine çalışılmaması da, hem bu alandaki çoksesliliği ortadan kaldırmakta, hem de eleştirel görüşleri boğmaktadır. Sonuçta, veriye ulaşmadaki engeller sivillerin en temel bilgilere ulaşmak için bile çok fazla emek ve zaman harcamasına neden olduğundan, araştırmacıları bu alandan uzaklaştırmakta ve sonuç olarak Savunma Çalışmaları yaygınlaşmamakta ve çeşitlenememektedir.

SONUÇ

Türkiye’de Savunma Çalışmaları genel olarak askeri teknik alana indirgenmiş durumdadır. Teknik analizin baskınlığı, politik ekonomi analizini görmezden gelerek alana askerlerin ve mühendislerin hakim olması sonucunu doğurmaktadır. Dahası, savunma politikalarında alınan kararların rasyonel ve apolitik olduğu varsayımına da yaygın şekilde rastlanmaktadır. Savunma Çalışmaları’ndaki asker hakimiyetinde, askerlerin olduğu kadar sivillerin de sorumluluğu bulunmaktadır. Sivillerin, özellikle de politikacıların alana olan ilgisizlikleri ve bilgisizlikleri bu boşluğu yaratmıştır. Bu durum son zamanlarda değişmeye başlasa da, Savunma Çalışmaları’nın sivil üniversitelere yayılması mevcut şartlarda hala mümkün görülmemektedir. Halbuki, Savunma Çalışmaları’nın askeri eğitim kurumları dışında kalan üniversitelerde otonom kurumsal bir yer edinmemesi, savunma politikaları hakkındaki tartışma ortamını ve eleştirel yaklaşımları da zayıflatmaktadır. Bundan dolayı Savunma Çalışmaları’nın Türkiye’de yaygınlaşması ve entelektüel tartışma ortamının zenginleşmesi gereklidir. Bunu yaparken de Savunma Çalışmaları’nın temel yapı taşları ve ortaya çıkış gerekçeleri her zaman göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu vesileyle tekrar hatırlatmak ve vurgulamak gerekirse; Savunma Çalışmaları askeri teknikle politik ekonomi arasında bir bağ kurarak savunma politikalarının oluşumunu, etiklerini ve değişimini incelemektedir. Bunu yaparken 5 temel analiz alanını kullanmaktadır. Bunlar teknik araştırma ve geliştirme, yöneylem (harekat) araştırması, sistem analizi, kavramsal analiz ve politik ekonomi analizdir. Savunma Çalışmaları bu farklı seviyelerde ve farklı yöntemler kullanan analizlerin bir bütündür. Herhangi bir savunma politikası parçası incelenirken, ister savunma bütçesi olsun, isterse savunma sanayi politikası olsun, bu 5 temel yapıtaşının her zaman birbirleriyle iletişim içinde olması ve analizcinin aklında bulunması gereklidir. Bunlardan birinin eksik olması ya da görmezden gelinmesi, Savunma Çalışmaları’nın analitik etkisini azaltmaktadır. Sonuçta, Savunma Çalışmaları birbirinden ayrı görünen, fakat birbirlerini tamamlayan etkenlerin bütüncül analizinin yapılmasını sağlamak için ortaya çıkmıştır.

⁴⁰ Hüseyin Bağcı ve Çağlar Kurç, “Turkey’s strategic choice: buy or make weapons?”, *Defence Studies* 17, sy 1 (2017): 54-57.

KAYNAKÇA

- Abbas, Tehmina. “Defence Procurement - understanding, indentifying and addressing corruption risks”. İçinde Public Procurement 2014, editör Hans-Joachim Preiß, 8-10. London: Getting the Deal Through, 2014. http://ti-defence.org/wp-content/uploads/2016/03/2014-06_DefenceProc_PublicProc_Chapter.pdf.
- Adams, Gordon. The Politics of Defense Contracting: The Iron Triangle. 3rd bs. New Brunswick & London: Transaction Books, 1986.
- Aytaç, Ayhan, Mehmet Samir Işık, Burak Çanakçı, Tekin Özdemir, Kadir Aztekin, ve Hüseyin İpek. “AISI 1008 1040 ve 4140 Çeliklerinde Isıl İşlem, Karbon Oranı ve Alaşım Elementlerinin Mikroyapı ve Mekanik Özelliklere Etkisinin İncelenmesi”. Savunma Bilimleri Dergisi 17, sy 2 (01 Kasım 2018): 139-65. <https://doi.org/10.17134/khosbd.477252>.
- Bağcı, Hüseyin ve Çağlar Kurç. “Turkey’s strategic choice: buy or make weapons?” Defence Studies 17, sy 1 (2017): 38–62.
- Barlas, Dilek ve Serhat Güvenç. “To Build a Navy with the Help of Adversary: Italian-Turkish Naval Arms Trade, 1929-32”. Middle Eastern Studies 38 (2002): 143-69.
- Baylis, John. “The Continuing Relevance of Strategic Studies in the Post-Cold War Era”. Defence Studies 1, sy 2 (Eylül 2001): 1–14.
- Betts, Richard K. “Should Strategic Studies Survive?” World Politics 50, sy 1 (Ekim 1997): 7–33.
- Bozdemir, Mustafa. “Havakı Silah Sistemleri İçin Tek Parçalı Susturucu Tasarımı”. Savunma Bilimleri Dergisi 18, sy 1 (07 Mayıs 2019): 55-73. <https://doi.org/10.17134/khosbd.561195>.
- De Fraja, Gianni, ve Keith Hartley. “Defence procurement: theory and UK policy”. Oxford Review of economic policy 12 (1996): 70.
- Demircan, Tolga ve Erdem Özdemir. “Askerî Sistemlerin Yüksek Sıcaklıklara Çıkan Devre Elemanlarının Etkin Olarak Soğutulması”. Savunma Bilimleri Dergisi 18, sy 1 (07 Mayıs 2019): 27-54. <https://doi.org/10.17134/khosbd.561191>.
- Duyvesteyn, Isabelle ve James E Worrall. “Global strategic studies: a manifesto”. Journal of Strategic Studies 40, sy 3 (Mayıs 2017): 347–357.
- Egeli, Sıtkı. “Making Sense of Turkey’s Air and Missile Defense Merry-Go-Round”. All Azimuth 8, sy 1 (30 Ekim 2018): 69-92. <https://doi.org/10.20991/allazimuth.470640>.
- Erbaş, Oğuzhan. “Kabarcıklı Akışkan Yataklı Bir Reaktörde Isı Geçişini Etkileyen Parametrelerin İncelenmesi”. Savunma Bilimleri Dergisi 18, sy 1 (07 Mayıs 2019): 161-75. <https://doi.org/10.17134/khosbd.561238>.
- Galbreath, David J. ve John R. Deni. “Introduction”. İçinde Routledge Handbook of Defence Studies, editör David J. Galbreath ve John R. Deni, First., 1-2. London & New York: Routledge, 2018.
- Güntay, Vahit. “Siber Uzay ve Güvenlik Politikası Üzerine Teorik Bir Yaklaşım”. Cyberpolitik Journal 2, sy 4 (2018): 9-21.
- Gürçan, Metin. “A snapshot of the blackbox: a 2015 survey of the Turkish officer corps”. Turkish Studies 19, sy 1 (2018): 97-117.

- . “Drone warfare and contemporary strategy making: Does the tail wag the dog?” *Dynamics of Asymmetric Conflict* 6, sy 1-3 (29 Ekim 2013): 153-67. <https://doi.org/10.1080/17467586.2013.859284>.
- . “Turkey’s Defense Industry Sees Rise of ‘the President’s Men’”. *Al-Monitor*, 20 Kasım 2019. <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2019/11/turkey-rivalry-in-turkish-defense-industry-escalates.html>.
- Güvenç, Serhat ve Dilek Barlas. “Atatürk’s Navy: Determinants of Turkish Naval Policy, 1923–38”. *Journal of Strategic Studies*, 2003.
- Güvenç, Serhat ve Lerna K Yanık. “Turkey’s involvement in the F-35 program: One step forward, two steps backward?” *International Journal* 68, sy 1 (2012): 111–129.
- Hartley, Keith. “Arms Industry, Procurement and Industrial Policies”. *İçinde Handbook of Defense Economics*, editör Todd Sandler ve Keith Hartley, 2:1140-76. Amsterdam: Elsevier, 2007.
- Hartung, William D. *How Much Money Did You Make on the War, Daddy?* Milsons Point, N.S.W.: Bantam, Australia, 2004.
- Holland, Lauren. “Who Makes Weapons Procurement Decisions?” *Policy Studies Journal* 24, sy 4 (1996): 607-24.
- Jones, Alun Gwynne ve John Hackett. “The Organization of Defence Studies”. *Royal United Services Institution. Journal* 109, sy 634 (Eylül 1964): 99–110.
- Jones, Christopher M., ve Kevin P. Marsh. “The Politics of Weapons Procurement: Why Some Programs Survive and Other Die”. *Defense & Security Analysis* 27, sy 4 (2011): 359-73.
- Karaosmanoglu, Ali L. “The evolution of the national security culture and the military in Turkey”. *Journal of International Affairs* 54, sy 1 (2000): 199-216.
- Keith Hartley. “Defence Budgets”. *İçinde Routledge Handbook of Defence Studies*, editör David J. Galbreath ve John R. Deni, 53-71. London & New York: Routledge, 2018.
- Kılıç, Mustafa. “Askerî Sistemlerde Nanoakışkan Uygulamalarının Sayısal İncelemesi”. *Savunma Bilimleri Dergisi* 17, sy 1 (25 Mayıs 2018): 101-30. <https://doi.org/10.17134/khosbd.427050>.
- Kibaroglu, Mustafa. “Isn’t it Time to Say Farewell to Nukes in Turkey?” *European Security* 14, sy 4 (2005): 443-57. <https://doi.org/10.1080/09662830500528294>.
- Kurç, Çağlar. “Between defence autarky and dependency: the dynamics of Turkish defence industrialization”. *Defence Studies* 17, sy 3 (Temmuz 2017): 260–281.
- . “The puzzle: Multi-vector foreign policy and defense industrialization in Central Asia”. *Comparative Strategy* 37, sy 4 (2018): 316–330.
- Kurth, James R. “The Political Economy of Weapons Procurement: The Follow-on Imperative”. *The American Economic Review* 62 (1972): 304-11.
- Lens, Sidney. *The Military-Industrial Complex*. Philadelphia: Pilgrim Press, 1970.
- Logistics Handbook for Strategic Mobility Planning*, SDDCTEA Pamphlet 700-2. Scott Air Force Base, IL: Military Surface Deployment and Distribution Command Transportation Engineering Agency, 2011.
- McNaugher, Thomas. “Weapons Procurement: The Futility of Reform”. *International Security* 12 (01 Ekim 1987): 63-104.

- Mevlutoglu, Arda. “Commentary on Assessing the Turkish defense industry: structural issues and major challenges”. *Defence Studies* 17, sy 3 (Temmuz 2017): 282–294.
- O’Hanlon, Michael E. *The Science of War: Defense Budgeting, Military Technology, Logistics and Combat Outcomes*. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2009.
- Rogerson, William P. “Incentive Models of the Defense Procurement”. İçinde *Handbook of Defense Economics*, editör Keith Hartley ve Todd Sandler, 1:310-46. Amsterdam: Elsevier, 1995.
- S400 Meselesinde Neredeyiz ? EDAM, 2020.
https://www.youtube.com/watch?v=LWhFtndBO_o&ab_channel=EDAM.
- Sapolsky, Harvey M. “Interservice Competition: The Solution, Not the Problem”. *Joint Force Quarterly*, 1997.
- Schmitt, Oliver. “Defence as War”. İçinde *Routledge Handbook of Defence Studies*, editör David J. Galbreath ve John R. Deni, First., 18-28. London & New York: Routledge, 2018.
- Sezgin, Selami, ve Jülide Yıldırım. “The Demand for Turkish Defence Expenditure”. *Defence and Peace Economics* 13, sy 2 (Ocak 2002): 121–128.
- Singer, Peter W. “Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry and Its Ramifications for International Security”. *International Security* 26, sy 3 (01 Aralık 2001): 186-220.
- Slijper, Frank. “The Emerging EU Military-Industrial Complex: Arms Industry Lobbying in Brussels”. *TNI Briefing Series*. Amsterdam: Transnational Institute, Mayıs 2005.
- Spencer, Peter. “Confronting reality in defence procurement”. *The RUSI Journal* 149, sy 2 (Nisan 2004): 52–54.
- Stewart, Andrew Douglas. *The Royal College of Defence Studies, 1927-2017*. Helion and Company, 2017.
- Suchman, Mark C., ve Dana P. Eyre. “Military procurement as rational myth: Notes on the social construction of weapons proliferation”. *Sociological Forum* 7 (1992): 137-61.
- Susantez, Çiğdem. “Vallier-Heydenreich Metodu ile Silahların Namlu İç Balistiğinin İncelenmesi”. *Savunma Bilimleri Dergisi* 19/1, sy 37 (04 Mayıs 2020): 73-94.
- Ulutürk, Hayrani, Uğur Malayoğlu, ve Kadir Cihan Tekin. “Savunma Sanayisinde Aşırı Koşullara Maruz Kalan Hafif Yapısal Malzemelerin Yüzey Modifikasyonu”. *Savunma Bilimleri Dergisi* 18, sy 36 (06 Kasım 2019): 67-90. <https://doi.org/10.17134/khosbd.642140>.
- Urtekin, Levent, ve Ömer Keleş. “Biyomedikal Uygulamalar İçin TiN Kaplı Ti6Al4V Alaşımının Mekanik Özelliklerinin Araştırılması”. *Savunma Bilimleri Dergisi* 18, sy 36 (06 Kasım 2019): 91-108. <https://doi.org/10.17134/khosbd.642142>.
- Van Creveld, Martin. *Supplying War: Logistics from Wallenstein to Patton*. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 1977.
- War is Boring. “Why Are African Countries Buying All These High-Tech Jet Fighters?” *Medium*, 27 Mart 2014. <https://medium.com/war-is-boring/why-are-african-countries-buying-all-these-high-tech-jet-fighters-55a07133bc79>.
- YÖK. “İstatistik”. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. Erişim 13 Ağustos 2020. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/IstatistikiBilgiler?islem=3>.
- . “Ulusal Tez Merkezi”. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. Erişim 13 Ağustos 2020. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>